

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

«Затверджую»

В.о. ректора

Надія ДРОБИК

26 квітня 2024 р.

ПРОГРАМА

ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 103 НАУКИ ПРО ЗЕМЛЮ
при вступі на навчання для здобуття ступеня «Магістр»

ТЕРНОПІЛЬ – 2024

Програма фахового вступного випробовування зі спеціальності 103 Науки про Землю при вступі на навчання для здобуття ступеня «Магістр». Тернопіль, 2024. 14 с.

Укладачі програми:

Кузишин А.В., доктор географічних наук, професор кафедри географії України і туризму, декан географічного факультету;

Царик Л.П., доктор географічних наук, завідувач кафедри геоекології та методики навчання екологічних дисциплін, професор;

Сивий М.Я., доктор географічних наук, професор кафедри географії та методики її навчання;

Барна І.М, кандидат географічних наук, доцент кафедри геоекології та методики навчання екологічних дисциплін;

Заблоцький Б.В., кандидат географічних наук, доцент кафедри географії та методики її навчання;

Задворний С. І., кандидат географічних наук, доцент кафедри географії України і туризму.

Пояснювальна записка

Програма вступного екзамену зі спеціальності 103 Науки про Землю для здобувачів освітнього ступеня «Магістр» охоплює базову інформацію, яку дають основні сучасні науки про Землю, зокрема геологія, геоморфологія, загальна гідрологія, метеорологія і кліматологія, загальна фізична географія, геоєкологія, охорона природи тощо.

На вступному екзамені з Наук про Землю здійснюється перевірка відповідності набутого рівня знань. За своїм змістом та методикою проведення цей екзамен повинен відрізнятися від семестрових екзаменів з окремих предметів. Він, зокрема, має вищий ступінь узагальнення поставлених питань, більшу широту охоплюваних проблем у поєднанні з конкретними знаннями факторів наукового та практичного значення в межах вузівських програм з циклу наведених дисциплін.

На вступному екзамені абітурієнт повинен виявити, перш за все, розуміння основних закономірностей, що розкриваються даною наукою та їх практичне значення. Одночасно він має показати рівень знань, довести своє вміння орієнтуватись у фактичному матеріалі, результатах фундаментальних наукових досліджень, знати основні джерела і володіти методикою поповнення та оновлення цих знань. Програма зорієнтована на з'ясування науково-теоретичного і методичного рівнів підготовки з вказаних дисциплін протягом чотирьох років навчання.

У відповідності до змісту програми екзаменаційні білети включають питання з перерахованих дисциплін. У програму включені розділи відповідних дисциплін. Перевага надається питанням теоретичного, типологічного характеру, для розкриття яких широко використовується матеріал з загальної фізичної географії та Наук про Землю. Регіональні аспекти здебільшого розкриваються на прикладах України, та її регіонів. Абітурієнт має також показати готовність до самостійної практичної діяльності. Необхідно встановити, як глибоко майбутні фахівці усвідомлюють структуру, зміст та основну мету Наук про Землю, рівень розуміння ними теоретичного матеріалу з методики їх викладання, вміння застосовувати його для реалізації практичних завдань освіти. Розкриваючи провідні ідеї, поняття і закономірності, принципи, методи і засоби навчання Наук про Землю, абітурієнти повинні тісно пов'язувати їх з практикою роботи закладів освіти, спираючись на власні спостереження та судження, сформовані під час теоретичних занять та практичної підготовки. На екзамені необхідно продемонструвати вміння мислити творчо і самостійно.

Форма проведення: усна. Час на підготовку: до 45 хв.

Структура проведення випробування

Загальне землезнавство.

Всесвіт. Сонячна система. Планета Земля. Добовий і орбітальний рухи Землі.

Географічна оболонка. Динаміка і структура географічної оболонки. Закономірності географічної оболонки. Географічні пояси і природні зони. Біосфера. Географічне середовище і суспільство.

Географія античного часу. Географія середньовіччя. Перші науково-дослідні експедиції і початок диференціації географії (XVIII ст.). Експедиції XX ст. і розвиток фізичної географії як науки. Становлення наукової фізичної географії. Дослідження Арктики. Дослідження Антарктиди. Географія в XX ст. Сучасна фізична географія.

Загальна та історична геологія.

Положення Землі у світовому просторі, форма і розміри, внутрішня будова Землі.

Процеси внутрішньої геодинаміки. Магматизм. Метаморфізм. Тектонічні процеси. Землетруси.

Гіпергенез і кора вивітрювання. Геологічна робота вітру. Геологічна діяльність поверхневих текучих вод. Геологічна діяльність підземних вод. Геологічна діяльність льодовиків. Геологічна діяльність морів, озер, боліт.

Історична геологія з елементами палеонтології. Поняття про фації і формації. Етапи геологічної історії Землі.

Метеорологія і кліматологія.

Атмосфера. Сонячна радіація. Радіаційний та тепловий баланси. Термічний режим земної поверхні та приземного шару повітря. Зміна температури повітря з висотою і в часі. Глобальне потепління, його причини і наслідки.

Вологість повітря. Конденсація і сублімація на земній поверхні та в атмосфері. Атмосферний тиск. Повітряні маси. Загальна циркуляція атмосфери. Опади, розподіл опадів на земній кулі. Погода, її визначення. Синоптичні карти. Клімат. Кліматичні пояси, типи клімату.

Гідрологія.

Властивості природних вод. Кругообіг води в природі та водні ресурси Землі. Гідрологія підземних вод. Гідрологія рік. Гідрологія озер. Гідрологія льодовиків. Гідрологія боліт.

Світовий океан: його склад, структура, властивості вод. Тепловий режим океанів і морів. Динаміка вод Світового океану. Географічні пояси у Світовому океані.

Геоморфологія.

Геоморфогенез. Планетарний рельєф Землі. Вулканічний рельєф.

Мегарельєф геосинклінальних областей (перехідних зон). Мегарельєф дна Світового океану. Морфоструктури гір і рівнин суходолу.

Флювіальний (ерозійно-аккумулятивний) рельєф. Річкова долина. Карстовий рельєф. Гляціальний рельєф. Кріогенний рельєф. Еоловий рельєф. Рельєф морських берегів.

Геоморфологічні дослідження і геоморфологічна карта.

Картографія з основами топографії.

Топографія як наука, її структура та місце в системі наук. Поняття про форму і розміри Землі. Способи визначення форми і розмірів Землі.

Топографічна карта, її властивості та сфери застосування. Математичні елементи топографічних карт. Зміст топографічних карт. Орієнтування на місцевості.

Суть топографо-геодезичного знімання місцевості. Вимірювання горизонтальних кутів на місцевості. Планове знімання. Вивчення висот точок на місцевості. Нівелювання. Планово-висотне знімання.

Картографія як наука, її структура та місце в системі наук. Загальні відомості про географічну карту. Математична основа географічних карт. Основні картографічні проєкції. Картографічна генералізація. Написи на картах. Класифікація географічних карт. Оглядові загально-географічні карти. Тематичні карти.

Серії карт. Географічні атласи. Поняття про проєктування, складання й видання географічних карт. Використання дрібномасштабних географічних карт.

Біогеографія.

Основні принципи будови і функціонування біосфери. Фактори розподілу організмів та їх комплексів на Землі. Вчення про біоценоз. Вчення про ареал.

Підходи до біогеографічного розподілу території. Флористичне та фауністичне районування Землі. Характеристика біофілотичних царств суші. Проблема збереження екологічного та генетичного різноманіття біосфери

Характеристика природних зон: вічнозелених екваторіальних та тропічних сезонних лісів; субекваторіальних та тропічних саван і рідколісь; пустель тропічного, субтропічного та помірного поясів; субтропічних вологих лісів та твердолистяних лісів і чагарників; трав'янистих угруповань помірних широт; широколистяних і змішаних лісів помірних широт; хвойних бореальних лісів помірних та субполярних широт; тундри та полярних пустель. Органічний світ океанів та островів.

Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства.

Предмет, завдання дисципліни та методи дослідження. Ґрунт. Мінеральна частина ґрунту. Біологічні фактори ґрунтоутворення і органічна частина ґрунту. Кліматичні фактори ґрунтоутворення. тепловий та водний режими ґрунтів. Значення рельєфу в утворенні та географії ґрунтів. Значення ґрунту у життєдіяльності людини

Загальні риси ґрунтоутворення, морфологія та класифікація ґрунтів. Загальні закономірності географії ґрунтів та ґрунтово-географічне районування. Ґрунти полярного (холодного) поясу. Ґрунти бореального поясу. Ґрунти суббореального поясу. Ґрунти субтропічного поясу. Ґрунти тропічного поясу. Галогенні та галогенно-гідроморфні ґрунти. Ґрунти гірських областей та річкових долин.

Агроґрунтове районування і характеристика ґрунтів України. Проблеми раціонального землекористування в Україні.

Ландшафтознавство.

Історія виникнення та розвитку ландшафтознавства. Закономірності і фактори фізико-географічної диференціації.

Поняття про ландшафт. Структура ландшафтів. Динаміка і розвиток ландшафтів. Систематизація і класифікація ландшафтів. Методика ландшафтознавчих досліджень. Ландшафтний моніторинг. Ландшафтне прогнозування. Прикладні ландшафтні дослідження. Антропогенні зміни ландшафтів. Антропогенні ландшафти. Ландшафти і взаємодія природи і суспільства.

Поняття про фізико-географічне районування. Одиниці та схеми фізико-географічного районування. Зональні та азональні природні комплекси.

Географія материків і океанів.

Загальні особливості Землі. Поділ земної поверхні на материки й океани та гіпотези щодо їх походження. Структуризація земної кори і розчленування земної поверхні. Екзогенні чинники формування рельєфу поверхні Землі. Вплив атмосферних процесів на диференціацію природи Землі. Закономірності ландшафтної диференціації поверхні Землі (широтна диференціація на рівнинах, висотна зональність в горах).

Загальна фізико-географічна характеристика Африки. Регіональна фізико-географічна характеристика Африки.

Загальна фізико-географічна характеристика Австралії. Регіональна фізико-географічна характеристика Австралії. Фізико-географічна характеристика Океанії. Загальна і регіональна характеристика Антарктиди.

Загальна фізико-географічна характеристика Південної Америки. Регіональна фізико-географічна характеристика Південної Америки.

Загальна фізико-географічна характеристика Північної Америки.
Регіональна фізико-географічна характеристика Північної Америки.

Загальна фізико-географічна характеристика Євразії. Регіональна
фізико-географічна характеристика Євразії.

Фізична географія України.

Фізико-географічне положення України. Географічні дослідження території України.

Рельєф. Тектонічна й геологічна будова. Основні події четвертинної історії України та їх відображення в рельєфі. Геоморфологічна будова. Геоморфологічні дослідження в Україні. Мінерально-сировинні ресурси. Клімат України. Моря. Поверхневі води. Підземні води. Комплексне використання й охорона водних ресурсів. Ґрунтовий покрив. Історія ґрунтових досліджень в Україні. Рослинний покрив. Тваринний світ.

Несприятливі природні процеси. Заходи щодо запобігання несприятливих природним процесам. Регіональний аналіз геоecологічних проблем. Основні заходи щодо раціонального використання й охорони навколишнього середовища в Україні.

Ландшафти і фізико-географічне районування України.

Рівнинні ландшафтні структури. Зона мішаних хвойно-широколистяних лісів. Фізико-географічні особливості Поліського краю. Зона широколистяних лісів, загальна фізико-географічна характеристика. Фізико-географічна характеристика Західноукраїнського краю.

Загальна фізико-географічна характеристика Лісостепової зони. Фізико-географічна характеристика країв і областей лісостепової зони.

Загальна фізико-географічна характеристика Степової зони. Фізико-географічні особливості природи Донецького північно-степового краю і його областей. Фізико-географічні особливості природи Задонецько-Донського північно-степового краю і його областей. Середньостепова підзона. Фізико-географічні особливості природи Причорноморського степового краю і його областей. Південно-стєпова (сухостєпова) підзона. Особливості природи Причорноморсько-Приазовського південно степового краю і його областей. Фізико-географічні особливості природи Кримського степового краю і його областей.

Українські Карпати. Фізико-географічні особливості природи областей Українських Карпат. Кримські гори. Характеристика фізичко-географічних областей Криму. Заповідні території, охорона природи.

Перелік питань для вступного випробування

1. Зміст і структура сучасної фізичної географії.
2. Геологічна робота вітру.
3. Геологічна діяльність поверхневих текучих вод.
4. Основні етапи в геологічній історії розвитку Землі.
5. Глобальне потепління та його причини.
6. Розподіл опадів на земній кулі.
7. Загальна циркуляція атмосфери.
8. Льодовики на земній кулі. Гідрологія льодовиків.
9. Тепловий режим океанів і морів.
10. Географічні пояси у Світовому океані.
11. Екзогенні чинники формування рельєфу Землі.
12. Ендогенні чинники формування рельєфу Землі.
13. Розподіл вулканів на Землі.
14. Мегарельєф дна Світового океану.
15. Поширення карсту на Землі.
16. Поширення еолового рельєфу.
17. Рельєф морських берегів.
18. Основні чинники поширення організмів на земній кулі.
19. Флористичне районування Землі.
20. Фауністичне районування Землі.
21. Грунтовий покрив бореального поясу Землі.
22. Грунтовий покрив суббореального поясу Землі.
23. Грунтовий покрив тропічного поясу Землі.
24. Грунтовий покрив річкових долин та гірських областей.
25. Грунтовий покрив субтропічного поясу Землі.
26. Структура ландшафтів.
27. Систематизація і класифікація ландшафтів.
28. Основні типи антропогенних ландшафтів.
29. Зональні й а зональні природні комплекси.
30. Поділ земної поверхні на материки й океан. Основні гіпотези щодо походження материків та океанів.
31. Вплив атмосферних процесів на диференціацію природи Землі.
32. Закономірності ландшафтної диференціації поверхні Землі.
33. Роль екваторіальних лісів у збереженні природного розмаїття Землі.
34. Кліматичні особливості Антарктиди.
35. Кліматичні особливості Гренландії.
36. Кліматичні особливості Центральної Азії.
37. Кліматичні особливості Тибетського нагір'я.
38. Особливості природи Казахської дрібносопкової фізико-географічної країни.
39. Особливості природи Альп.

40. Особливості природи Кордильєр Північної Америки.
41. Особливості природи Скандинавського півострова.
42. Особливості природи Амазонської низовини.
43. Особливості природи Західносибірської низовини.
44. Особливості природи Східносибірського плоскогір'я.
45. Особливості природи пустелі Сахара.
46. Порівняльна характеристика пустель Північної Африки та Південно-Західної Азії.
47. Порівняльна характеристика кліматичних умов Південної та Східної Азії.
48. Порівняльна характеристика екваторіальних лісів Південної Америки та Африки.
49. Роль баричних центрів та циркуляції атмосфери у формуванні клімату та ландшафтів Північної Америки.
50. Роль баричних центрів та циркуляції атмосфери у формуванні клімату та ландшафтів Південної Америки.
51. Роль баричних центрів та циркуляції атмосфери у формуванні клімату та ландшафтів Африки.
52. Роль баричних центрів та циркуляції атмосфери у формуванні клімату та ландшафтів Західної Європи.
53. Роль баричних центрів та циркуляції атмосфери у формуванні клімату та ландшафтів Азії.
54. Вплив океанічних течій на природу Африки та Австралії.
55. Вплив океанічних течій на природу Південної Америки.
56. Вплив океанічних течій на природу Північної Америки.
57. Вплив океанічних течій на природу Східної та Південної Азії.
58. Сучасне зледеніння Євразії.
59. Сучасне зледеніння Північної Америки.
60. Порівняльна характеристика Західних та Східних Гімалаїв.
61. Порівняльна характеристика клімату Скандинавського і Чукотського півостровів.
62. Порівняльна характеристика рік Скандинавського півострова і Східноєвропейської рівнини за їх живленням і режимом.
63. Порівняльна характеристика річок Східної та Південної Азії за джерелами живлення та режимом.
64. Порівняльна характеристика саван Південної Америки та Африки.
65. Характеристика річок Європи за джерелами живлення і режимом.
66. Тектонічна будова і рельєф Аравійського плоскогір'я.
67. Тектонічна будова і рельєф Іранського нагір'я.
68. Тектонічна будова і рельєф Середньосибірського плоскогір'я.
69. Особливості природи Тибетського нагір'я.
70. Кліматичні особливості Південної Європи.

71. Особливості клімату півострова Камчатка.
72. Особливості природи Алтайсько-Саянської гірської країни.
73. Особливості природи Альпійської гірської країни.
74. Особливості природи Анд.
75. Особливості природи Кавказької фізико-географічної країни.
76. Особливості природи Уральської гірської країни.
77. Особливості рельєфу (морфоструктур і морфоскульптур) Західно-Сибірської рівнини.
78. Вплив географічного положення Анд на природу Південної Америки.
79. Вплив географічного положення Гімалаїв на природу Євразії.
80. Вплив географічного положення Кордильєр на природу Північної Америки.
81. Вплив на природу Африки холодної Бенгальської та теплої Гвінейської течій.
82. Вплив на природу Західної й Північної Європи теплої течії Гольфстрім.
83. Вплив на природу Північної Америки холодних Каліфорнійської та Лабрадорської течій.
84. Причини мусонної циркуляції в Південній та Південно-Східній Азії.
85. Суть топографічної карти, її основні властивості та сфери застосування.
86. Топографічні умовні знаки, їх суть, функції та види.
87. Математична основа топографічних карт. Картографічна проекція топокарт. Система плоских прямокутних координат.
88. Розграфлення й номенклатура аркушів топографічних і оглядово-топографічних карт.
89. Види картографічних проекцій та їх класифікація.
90. Способи зображення рельєфу на географічних картах.
91. Способи картографічного зображення на тематичних картах.
92. Географічні атласи, їх суть, види та класифікації.
93. Види шкільних картографічних творів. Педагогічна мета у роботі з географічними картами.
94. Суть картографічної генералізації та її основні чинники.
95. Види картографічної генералізації.
96. Глобалізація процесів взаємодії природи і суспільства. Формування ноосфери.
97. Проблеми сталого розвитку. Роль екологічних організацій у збереженні природного розмаїття Землі.
98. Проблеми глобального моніторингу природного довкілля.

**Критерії оцінювання відповідей абітурієнтів
на вступному фаховому випробуванні з «Наук про Землю».**

<i>Рівень</i>	<i>Оцінка</i>	<i>Характеристика відповіді абітурієнта</i>
Незадовільно	100-123	Абітурієнт не усвідомлює змісту питання білету, тому його відповідь не має безпосереднього відношення до поставленого питання. У абітурієнта відсутня історично-просторова уява, необхідна для висвітлення питань.
Задовільно	124-149	Відповіді на питання білету носять фрагментарний характер, характеризуються відтворенням знань на рівні запам'ятовування. Відповіді супроводжуються другорядними міркуваннями, які інколи не мають безпосереднього відношення до змісту запитання. Абітурієнт погано володіє засобами відтворення історично-просторових властивостей предметів, явищ, процесів.
Добре	150-179	У відповідях на питання білету допускаються деякі неточності або помилки непринципового характеру. Абітурієнт демонструє розуміння навчального матеріалу на рівні аналізу властивостей. Помітне прагнення абітурієнта логічно розмірковувати при відповіді на питання білета. Результат розв'язування задачі містить окремі неточності і незначні помилки.
Відмінно	180-200	Абітурієнт дає повну і розгорнуту відповідь на питання білету. Його відповіді свідчать про розуміння навчального матеріалу на рівні аналізу закономірностей, характеризуються логічністю і послідовністю суджень, без включення випадкових і випадання істотних з них. Кожне висвітлене питання супроводжується ґрунтовним поясненням. Абітурієнт без помилок відтворює історично-просторові властивості якості явищ, процесів, предметів.

Список літератури

1. Адаменко О.М. Екологічна геоморфологія. Івано-Франківськ : Факел, 2000. 401 с.
2. Антонов В.С. Короткий курс загальної метеорології. Чернівці : Рута, 2004. 336 с.
3. Атлас вчителя / В. В. Молочко, Ж.С. Бонк, І.Л. Дрогушевська та ін. Київ : ДНВП «Картографія», 2010. 328 с.
4. Блій де Г., Мюллер Г., Шаблій О. Географія: світи, регіони, концепти. Київ : Либідь, 2004. 740 с.
5. Божок А.П., Осауленко Л.Є., Пастух В.В. Картографія. Підручник. Київ : Фітосоціоцентр, 1999.
6. Бойко Р.Д., Чернюк Г.В. Основи фізичної географії. Київ : ІСДО, 1995. 288 с.
7. Волошин І.І. Загальне землезнавство. Ніжин : вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2002. 294 с.
8. Генсірук С.А. Регіональне природокористування. Львів : Світ, 1992. 333 с.
9. Геренчук К.І. Основні проблеми фізичної географії. Київ : Вища школа, 1969. 132 с.
10. Глобальні проблеми світу: атлас / відп. ред. І. Дрогушевська, В. Радченко. Київ : Картографія, 144 с.
11. Гончарова Л. Д., Серга Є. М., Школьний Є. П. Клімат і загальна циркуляція атмосфери. Київ : КНТ, 2005. 46 с.
12. Гончарова Л.Д. Серга Є.М. Школьний Є.П. Клімат і загальна циркуляція атмосфери. Київ : КНТ, 2005. 128 с.
13. Гуцуляк В. М. Ландшафтознавство: теорія і практика. Чернівці : Рута, 2005. 124 с.
14. Дахно І.І. Країни світу: Енциклопедичний довідник. Київ : МАПА, 2004. 608 с.
15. Даценко Л.М. Навчальна картографія в умовах інформатизації суспільства: теорія і практика : монографія. Київ : ДНВП «Картографія», 2011. 228 с.
16. Дубович І. Країнознавчий словник-довідник. Львів: Видавничий дім «Панорама», 2003. 580 с.
17. Загальна гідрологія: навч. посіб. / уклад. Вальчук-Оркуша О.М., Ситник О. І. Умань : Візаві, 2014. 236 с.
18. Загальна гідрологія: підручник / В.К. Хільчевський, О.Г. Ободовський, В.В. Гребінь та ін. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 399 с.

19. Заставний Ф. Д. Фізична географія України. Львів: Львівський обласний наук.-метод. інститут освіти, 1996. 231 с.
20. Ішук С.І., Гладкий В.О. Географія промислових комплексівб підручник. Київ : Знання, 2011. 376 с.
21. Ковалишин Д., Волік О., Дем'янчук П., Гулик С., Царик Л. Регіональна фізична географія поверхні Землі: навчальний посібник. В 2-х ч. Тернопіль : Підручники і посібники, 2013. 512 с.
22. Ковалишин Д., Сивий М., Дем'янчук П., Гулик С., Гавришок Б., Волік О. Регіональна фізична географія поверхні Землі. Навчальний посібник. В 3 -х ч. Ч.3. Тернопіль, 2018. 568 с
23. Ковалишин Д.І., Сивий М.Я., Дем'янчук П.М., Волік О.В., Гулик С.В., Гавришок Б.Б., Алексієвець М.О. Регіональна фізична географія поверхні Землі. В 4-х ч. Ч. 4. Суходільна поверхня Землі (Євразія). Кн. 1. Європа: Посібник для студентів географічних спеціальностей закладів вищої освіти / За редакцією проф. М. Сивого та проф. Й. Свинка. Тернопіль – Торонто : Осадца Ю. В., 2020. 392 с.
24. Ковалишин Д.І. Гулик С.В., Гавришок Б.Б. Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства. Навчально-методичних комплекс. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. 228 с.
25. Ковальчук І.П. Гідроекологічний моніторинг: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 254 с.
26. Кукурудза С. І. Біогеографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 504 с.
27. Культурний ландшафт: теорія і практика : зб. наук. пр. / за ред. Г.І. Денисика. Вінниця : ПП «ГД «Едельвейс і К», 2010. С. 102-104.
28. Ляшенко Д.О. Картографія з основами топографії. Київ : Наукова думка, 2008. 184 с.
29. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. Київ : Знання, 2003. 479 с.
30. Маринич О.М. Фізична географія України : підручник / О.М. Маринич, П.Г. Шищенко. 3-тє вид., стер. Київ : Знання, 2006. 511 с.
31. Міллер Г.П., Петлін В. М. Мельник А. В. Ландшафтознавство: теорія і практика. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2002. 172 с.
32. Міхелі С.В. Фізична географія Північної Америки: навч. посібник. Київ : Перун, 2019. 284 с.
33. Молочко В.В. Атлас вчителя: довідкове картографічне видання / В.В. Молочко, Ж.Є. Бонк, І.Л. Дрогушевська та ін. Київ : ДНВП «Картографія», 2010. 328 с.
34. Олійник Я.Б., Федорищак Р.П., Шищенко П.Г. Загальне землезнавство: навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2003. 247 с.
35. Питуляк М.Р., Питуляк М.В. Загальна гідрологія (гідрологія суходолу). Тернопіль: ТНПУ, 2005. 84 с.

36. Питуляк М.Р., Питуляк М.В. Загальна гідрологія (гідрологія Світового океану). Тернопіль: ТНПУ, 2005. 64 с.
37. Питуляк М. Р. Біогеографія. Тернопіль: ТНПУ, 1999. 115 с.
38. Позняк С.П. Ґрунтознавство і географія ґрунтів: підручник. Ч. 1. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 273 с.
39. Позняк С.П. Ґрунтознавство і географія ґрунтів: підручник. Ч. 2. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 286 с.
40. Ратушняк Г.С. Топографія з основами картографії: навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 78 с.
41. Рельєф України. Навчальний посібник / за ред. В.В. Стецюка. Київ : Видавничий Дім Слово, 2010. 688 с.
42. Рудько Г. І., Адаменко О. М., Чепіжко О. В., Крочак М. Д. Геологія з основами геоморфології: підруч. для студ. екол. і геогр. спец. Чернівці: Букрек, 2010. 400 с.
43. Свинко Й.М., Сивий М.Я. Геологія з основами геохімії та палеонтології. Посібник. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. 384 с.
44. Свинко Й.М., Сивий М.Я. Геологія з основами палеонтології. Підручник. Київ : Вища школа, 1995. 255 с.
45. Свинко Й.М., Сивий М.Я. Геологія. Підручник. Київ : Либідь, 2003. 498 с.
46. Сивий М. Я., Свинко Й. М. Практикум з геології. Київ: Либідь, 2006. 46 с.
47. Сивий М. Я., Свинко Й. М. Геологія. Практикум: навч. посібник. Київ : Либідь, 2006. 248 с.
48. Сивий М.Я. Геологія : навч. посібник. Тернопіль : Вектор, 2019. 419 с.
49. Стецюк В.В., Ковальчук І.П. Основи геоморфології / за ред. О.М. Маринича. Київ : Вища школа, 2005. 465 с.
50. Стецюк В. В., Міхелі С. В., Ткаченко Т. І. Геоморфологія : навч. посіб. Київ : ВГЛ Обрії, 2008. 230 с.
51. Стецюк В. Екологічна геоморфологія України: навч. посібн. Київ : Слово, 2010. 368 с.
52. Сучасна динаміка рельєфу України / за ред. В.П. Палієнко. Київ : Наук. думка, 2005. 266 с.
53. Топографія з основами геодезії: підручник / за ред. А.П. Божок. Київ : Вища школа, 1995. 265 с.
54. Чорний І.Б. Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства. Київ: Вища школа, 1995. 239 с.
55. Шищенко П.Г., Муніч Н.В. Фізична географія України. Київ : Видав. дім «Освіта», 2011. 155 с.
56. Шищенко П.Г., Гавриленко О.П. Геоєкологія України: підручник. Київ: ДП «Прінт Сервіс», 2017. 494 с.

